

בס"ד, ה' אדר תשפ"ה, 310/פ"ה

לכבוד
השואלים הנכבדים, ה' עליהם יחיו

שלום רב,

אודות מה ששאלתם בנדון התקנת מעליות בשבת בהתקן "מכון מדעי טכנולוגי להלכה" שנוסד ע"י הגר"י הלפרין זצ"ל, שחברות המעליות הטובות דורשות תשלום גבוה עבור התקן זה, בעוד שבעד התקן של "מכון צומת" העלויות הן נמוכות והפער בין ההתקנים גובל במאות אלפי שקלים האם ניתן לכתחילה להסתמך על התקן של מכון צומת בפרט שיש חסרון כיס גדול?

תשובה: לגבי מעלית שבת רגילה, צריך לדעת שמעיקר הדין מותר להשתמש בה בשבת לקומות גבוהות. הן בעלייה והן בירידה. ורק מי שיכול להחמיר על עצמו בלא טורח גדול, אדרבה שיחמיר ולא ישתמש במעלית שבת, ויצא ידי חובת שיטת החזון איש. אבל צריך לדעת שמעיקר הדין זה מותר. שכבר חלקו גדולי עולם של שיטת מרן פאה"ד החזון איש, וסוברים שאין איסור בונה וסותר בהפעלת והגברת זרם. וגם לשי' החזון איש י"ל דבהגברת זרם בגרמא, ליכא איסור בונה וסותר. ויש לדון בזה. עכ"פ מעיקר הדין יש להקל במעלית אוטומטית. וה"ה למדרגות נעות. ולכן יש לעודד אנשים דתיים שיקנו דירות בערים מסורתיות, גם בקומות גבוהים, כדי להשפיע על הסביבה. כי בסביבה שלא דרים שם דתיים יש עוינות לדת, ומתרחקים מאד, וכאשר יש דתיים בסביבה, יש השפעה לקרבם אל התורה והמצוות. ולא שווה חומרא זו כנגד התועלת שבדבר.

וע' בילקו"י שבת (כרך א' חלק ראשון עמ' תקצו, דיני פסיק רישיה דלא ניה"ל סעיף ח' עמ' תקצ"ו) שמבואר, חולה או יולדת שהגיעו לבי"ח בשבת, מותר להם לעלות במעלית שבת, אפי' אם יכולים לעלות בכוחות עצמם, אבל לרדת נכון להחמיר, אולם מעיקר הדין גם לרדת מותר הן לחולים והן לאדם בריא, ובפרט במקום צורך, ורק דרך חומרא טוב ונכון לכל מי שיכול להחמיר שלא להשתמש במעלית אוטומטית בשבת, וכל הדין הנו' הוא גם במעליות החדישות במה שנתחדש באחרונה.

והנה לכאורה היה מקום להחמיר בזה, לפי מה שנמסר מפי מומחים שכובד גופו של אדם הנכנס למעלית, גורם להתזת ניצוצי אש, שאינם נראים אלא באפילה, וא"כ אע"פ שאין הנכנס מתכוון להתזת הניצוצות, מכל מקום הדבר הכרחי והרי הוא בגדר פסיק רישיה ולא ימות, שהכל מודים שהוא אסור בשבת. [וראה בד"ז בהליכות עולם ח"ד פרשת תצוה].

אולם לפי האמור יש להקל בדבר מעיקר הדין, כי בוודאי אין בהוצאת ניצוצות כאלה משום איסור תורה, כיון שאין בהם שום הנאה כלל, לא לצורך תאורה ולא לצורך חימום, וכדומה. ומוכח מדברי הרמב"ם (בפרק יב מהלכות שבת) שכל שההבערה נעשית דרך השחתה, שאינו נהנה ממלאכה זו, פטור. וכן העלה הגאון בעל טל אורות (בהלכות שבת דף צב:), שזהו בכלל מה שאמרו חז"ל: כל המקלקלים פטורים, ולכן כשאין שום הנאה ממלאכת ההבערה, הרי הוא מקלקל ופטור. וכן כתב מהר"ח פלאגי בשו"ת לב חיים חלק ג' (סימן סח). וכן מבואר בפמ"ג (סימן תקב) לגבי הוצאת ניצוצות שאין בהם איסור תורה. [וכן העלה בשו"ת רב פעלים ח"ב (אור"ח סימן נג), אודות מי ששכח שהוא שבת, ולקח עץ גפרור על מנת להציתו, ובשעה ששפשף בגפרור להציתו לא נדלק, אלא רק יצא מהגפרור ניצוץ אש ומיד כבה, ותיכף נזכר שהיום שבת, והשליכו מידו, ובא אצל הרב לשאול תיקון על מעשהו, וחקר אם עבר בזה על איסור תורה או על איסור דרבנן, והביא דברי רע"ב בפ"ד דביצה שנראה שסובר שבהוצאת ניצוצות של אש אין איסור

תורה, ושכ"כ הפמ"ג הנ"ל. וכ"כ החזון איש (סי' נ' אות ט'), שניצוצי אור הניתזים מחוט החשמל אין בהם איסור תורה משום מבעיר, אלא רק שבות מדרבנן.

ולפי זה יש לומר דלא מבעיא לסברת בעל תרומת הדשן שסובר שכל דבר שאינו מתכוון, אף על פי שהוא פסיק רישיה, אם עיקר האיסור מדרבנן, מותר. וכדבריו פסק רבינו המאירי (שבת כט:). וכן פסק בעל ההשלמה (שבת עה.). וכן פסק הרא"ש מלונ"ל בתשובה, הובאה בספר אוהל מועד, שלפי זה בוודאי שיש להתיר בנידוננו, אלא גם לדעת המג"א (סימן שיד) שחולק על התרומת הדשן ואוסר פסיק רישיה גם בדרבנן, וכן דעת החתם סופר ועוד אחרונים. מ"מ כאן שאין לו שום הנאה מהניצוצות, הוא בגדר פסיק רישיה דלא ניחא ליה באיסור דרבנן, שמבואר בתוס' (שבת קג.) שאפילו להחולקים על בעל הערוך וסוברים שפסיק רישיה דלא ניחא ליה אסור, הני מילי כשעיקר האיסור הוא מן התורה, אבל אם עיקר האיסור הוא רק מדרבנן, והוא פסיק רישיה דלא ניחא ליה, מותר. וכ"כ רבינו מאיר מרוטנבורג (בתוס' יומא לה.).

ואמנם מדברי בעל התרומה והמרדכי שהובאו בטור ובבית יוסף (סי' שטז) בדין סגירת תיבה שיש בה זבובים, מוכח שגם בפסיק רישיה דלא ניחא ליה באיסור דרבנן אזלינן לחומרא, מכל מקום דעת מרן השלחן ערוך שם לפסוק להקל בזה, וכמו שכתבו הגאון בעל עולת שבת, והגאון רבי יצחק הררי בשו"ת זכור ליצחק (סימן פו.). ולכן בוודאי שיש לסמוך על רזה"פ להקל בנידוננו,

וכן פסק הגאון רבי יצחק הכהן רפפורט בשו"ת בתי כהונה (סימן יח) שכל ששורש האיסור מדרבנן יש להתיר בו פסיק רישיה דלא ניחא ליה.

וכן העלה בשו"ת באר יצחק (סימן טו) ובמילואים שבסוף הספר.

וכן דעת בעל שואל ומשיב (מהדורא קמא סימן רי, ותליתאה חלק ג' סימן ג').

וכן פסקו בדברי מלכאל ח"ב (יו"ד סי' מב). והגאון מלובלין בעל תורת חסד (אהע"ז סימן לח). ועוד.

ובכלל הרבה מגדולי האחרונים הספרדים סוברים להתיר פסיק רישיה בדרבנן, וראה להלן. לפיכך נראה שהעיקר להלכה להתיר על כל פנים פסיק רישיה דלא ניחא ליה באיסור דרבנן. ולכן במקום צורך אפשר לסמוך על המתירים ולהשתמש בשבת במעלית אוטומטית, ובמקום שאפשר נכון להחמיר, והמחמיר תבוא עליו ברכה.

גם בשמירת שבת כהלכתה חלק א' (פרק כג סעיף ז' הערה קלז, קמ, קמא, ובמילואים) כתב בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, דיש להתיר להשתמש בשבת, במעלית אוטומטית העולה ויורדת לעתים מזומנות, בין לעלות ובין לרדת, באופן שהדלת נפתחת ונסגרת מאליה ללא כל מגע האדם. ובפרט כשעולה ויורד במעלית לצורך מצוה, כגון להתפלל במניין, או לצורך סעודת שבת, או שהוא זקן וחלש. וכ"כ עוד בשלחן שלמה ח"ב (סימן שיח סק"א).

ובשו"ת בית אבי ח"ה (סימן כו). העלה, שאם אינו לצורך מצוה אין להשתמש במעלית אוטומטית. ע"ש. אולם לפי המבואר גם כשאינו לצורך מצוה יש להקל.

ויש שכתבו לחלק בין עלייה במעלית כזו, שהיא מותרת, לבין ירידה בה, דבזה אין להתיר, דבעליית המעלית אין משקלו של האדם מעלה או מוריד, אבל כשהמעלית יורדת הרי כובד משקלו עוזר למעלית לרדת, [או שכה הזרם מונע את הירידה בחוזק רב מדין]. וכן כתב בספר ישיב משה (עמוד לא). וראה עוד בשו"ת רבבות אפרים חלק ג' (סימן

רמג). אולם דעת מרן אאמו"ר אינה כן, אלא דמעיקר הדין יש להקל בזה בין בעלייה ובין בירידה, אך במקום שאפשר נכון להחמיר, כמו שביאר בהליכות עולם ח"ד.

ודע, דהיתר זה הוא גם באופן שמנוע המעלית פועל ע"פ מחשב השוקל את כובד גוף האדם, ומזרים כח זרם בהתאם למשקל, הן בעלייה ובפרט בירידה, דאף שעם כניסת האדם למעלית נכתבים מספרים ע"ג צג המחשב, אין בזה איסור כותב מה"ת, ואכתי הוי איסורו מדרבנן, דאין זה כתב המתקיים. וא"ז דרך כתיבה ביד האדם. והוא בכלל פסיק רישיה דלא איכפ"ל בדרבנן.

ובמעליות החדישות המהירות מאד, קיימת בקרת מהירות המווסתת את התאוצה בעת יציאת המעלית מן הקומה, וכן דואגת להאטה מבוקרת ורכה כדי למנוע בלימה חזקה. בקרת המהירות מתבצעת על ידי חיישן אלקטרוני המודד את המתוחות של הכבל שעליו תלויה המעלית. [הפירוט הנז' נמסר לנו על ידי מכון צומת]. והנה גם אם נטען שהאדם מעוניין בוויסות של המהירות, וגם אם נאמר שהוויסות עם אדם או בלי אדם שונה, בקורטוב שבקורטוב, עדיין לפי האמור אין כאן אלא שינוי בכח הזרם, והוא כמו הגברת הכח במכשיר שמיעה הפועל מערב שבת, וכן במה שהתקינו בשער הכניסה לכותל המערבי, גלאי מתכת, שכמה מפוסקי זמנינו כתבו להקל בזה בפסיק רישיה ואינו מכווין. ולפי האמור בשמירת שבת הנ"ל בדעת הגרש"ז אויעבראך, גם במעלית החדישות הנ"ל, אין איסור להשתמש בהם כשפועלים באופן אוטומטי.

ואמנם יש שחששו בכל זה לאסור מכח דברי החזון איש, דבהפעלת זרם איכא משום בונה, אך כבר הארכנו בזה בשלחן המערכת חלק א' (עמוד כד) שדעת הרבה מגדולי דורינו שאין בזה איסור בונה, ואין הכל מסכימים בזה לדעת הגאון החזון איש. [ומכללם מוריניו ראש הישיבה מוהר"ע עטייה, והגרש"ז אויערבאך, זצ"ל, ומרן אאמו"ר, דכולהו לא סבירא להו כסברת החזון"א בזה]. והשימוש במעלית יש לדונה כשימוש בכלי ולא כבנין וסתירה, כי כן דרך פעולתם להיפתח ולהיסגר. וראה בזה במנחת שלמה ח"א (סי' י"א אות ו') בדעת החזון איש, על פי מ"ש בספרו (או"ח סי' נ' סק"ט). וכן בכתבי החזון איש שהובאו במנחת שלמה שם סימן יא. ויש לדרוך עוד בד' החזון"א.

ועיין בחזון איש (שבת, סימן לח סק"ד) לגבי השימוש במתקני חליבה בשבת, דמוכח לכאורה שלא חשש לאיסור בהגברת הזרם שבוודאי מתבצעת בידיים עם הצמדת המיתקן לדדי הפרה. ויתכן שלא היקל בזה אלא משום צער בעלי חיים שהוא מדאורייתא. אלא דא"כ היה צריך להגביל את ההיתר באופן שכל החליבה תלך לאיבוד, ואילו החזון איש התיר גם לתועלת הרפתנים.

ובעיקר ההנחה שכובד גוף האדם גורם להגברת כח הזרם, אין זה ברור, שהרי המעליות החדישות מתוכננות שהמנוע יופעל מיד במלא התפוקה, דבר שגורם להפעלת הזרם במלא עוצמתו, אלא כשפעולה זאת נעשית כשהמעלית ריקה, מופעל במקביל כח נגדי הגורם לירידת הזרם. אולם כאשר נמצאים אנשים במעלית, כובדם משפיע להחליש את הכח הנגדי, וממילא אין מה שיפריע לזרם להמשיך במלא עוצמתו. כלומר, השימוש במעלית רק מונע את התמעטות הזרם על ידי שהוא מונע מכוח שהיה יכול להיווצר אילו הייתה המעלית ריקה, אך עדיין לא נוצר הגברת זרם, והזרם ממשיך כרגיל.

ועוד שמענו, כי באנקודרים המותקנים במעליות יש בקר שהוא ספק הזרם למנוע, והזרם העובר בו משתנה דרך רכיב אלקטרוני ולא דרך חברת חשמל. בספק זה נפתחים ונסגרים טרנזיסטורים זעירים בקצב אחיד ללא הפסק במהלך העלייה והירידה. והוברר כי מספר האלמנטים האלקטרוניים המופעלים מנקודת מוצא לתחנה הקרובה, הוא זהה לחלוטין בין אם המעלית תהיה ריקה מנוסעים, או מלאה. ואין למשקל האדם שום השפעה על פעולות

המיתוג. הוראות הפיקוד שיושפעו ממשקל הנוסעים ישפיעו רק על קצב הפעולות שיואט ככל שהכובר יגדל. אולם שינוי בקצב יהיה במיקרו אלפית השנייה, דבר שהוא בלתי ניתן לתפיסה חושית כלל. אולם יש אנקורדים של חברות מסוימות שבמחשב, שנותן את ההוראות לביצוע הפעולות שמתבצע ע"י הדלקה וכיבוי טרנזיסטורים זעירים, יש בכמות הפעולות הנעשות בין עם המעלית ריקה או מלאה. הפעילות הזאת נעשית בקופסא סגורה ואין שום אפשרות לראות ולעקוב אחריה. אולם בפעילות של המעלית בכניסת האדם למעלית, אין שום פעילות חשמלית נגרמת מיד בכניסת האדם.

ועכ"פ העיקר לדינא שגם במעליות החדישות המהירות ביותר, אפשר להקל להשתמש במעלית אוטומטית בשבת. וה"ה שאפשר להקל להשתמש במדרגות נעות והמחמיר במקום שאפשר לעלות במדרגות תע"ב.

וראה עוד לעניין שימוש במעלית בשבת בשו"ת פרי השדה ח"ד (סי' עב), ובשו"ת הלל אומר (סי' קעח), ובשו"ת ים הגדול (סי' כו), ובשו"ת משפטי עוזיאל (יו"ד עמוד רכו). ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ד (סי' טז), ובשו"ת דברי חזקיהו ח"ב (סי' ה'), ובשו"ת ירך יעקב (סי' נד). ובקובץ אסיא (חוברת כב, חשון תשל"ט עמוד 91), ובקובץ תורה שבעל פה כרך ט' (תשכ"ז, עמוד יג).

בסיכום: לאחר בירור שעשינו הוברר שבעיקר ההבדלים ביו מכון הלפרין לבין מכון צומת הינו בפתיחת חשש של הגברת או יצירת תוספת זרם בזמן העלייה והירידה של האדם במעלית, ושינויי זרם חשמל במשקל המותקן בחוטי המעלית, ושאר רגשנים שנמצאים בפיקודי המעלית, ובכל הנ"ל כבר השבנו בתשובה שמעיקר הדין אין כל חשש בהגברת זרם החשמל, כיון שאינו מתכוון לכך. וכן דעת מרן אאמו"ר זצ"ל, וכן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל כפי שהובא בשמירת שבת כהלכתה, ואמנם כ"ז בהתייחס למעליות שבת המותקנות בפיקוח מכון צומת, אבל לעניין מעליות שבת המותקנות בפיקוח "מכון מדעי טכנולוגי להלכה", הנה ברור הדבר כי גם אותם המחמירים בזה, יודו כי השימוש במעליות אלה הוא מותר לכתחילה וללא כל חשש ופקפוק.

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון